

KONCEPT ODGOVORNOSTI PRAVNIH OSOBA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Selma Otuzbir, MA, email: otuzbir.selma@gmail.com
Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: Uvođenjem odgovornosti pravnih osoba u krivično zakonodavstvo BiH, isto se uvrstilo u značajan broj zemalja u kojima je zakonima predviđena odgovornost pravnih osoba u skladu sa brojnim dokumentima Vijeća Evrope, Evropske unije, Ujedinjenih nacija. Od država se zahtjeva uvođenje odgovornosti za pravne osobe, zahtjevi se temelje na porastu krivičnih djela učinjenih vršenjem djelatnosti pravne osobe, kao i na poteškoćama koje se temelje na kompleksnošću organizacione strukture pravne osobe prilikom identifikacije pojedinca odgovornog za učinjeno krivično djelo. Također treba uzeti u obzir da i samo kažnjavanje fizičke osobe, da takav počinitelj može lako da se kompenzira od strane pravne osobe, u čije je ime i čiji je račun izvršeno krivično djelo. Krivično zakonodavstvo BiH je prihvatilo akcesornu odgovornost pravne osobe za krivična djela, prema kojoj se odgovornost pravne osobe temelji na odgovornosti fizičke osobe koja je djelovala u ime i za račun ili korist pravne osobe. U daljem tekstu rada biće predstavljene osnove i granice odgovornosti pravne osobe.

Ključne riječi: Pravna osoba, krivično zakonodavstvo BiH, odgovornost pravne osobe

CONCEPT OF LIABILITY OF LEGAL PERSONS IN CRIMINAL LEGISLATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: With the introduction of corporate liability in criminal law, the same rank in a significant number of countries in which the law provides for liability of legal persons in accordance with a number of documents of the Council of Europe, European Union, United Nations. Since the state is possible to introduce liability for legal persons, the requirements are based on the increase of crimes committed with activities of legal persons, as well as the difficulties that are based on the complexity of the organizational structure of the legal entity of the identification responsible for the criminal. To consider and that only punishment individuals to such a perpetrator can be easily compensated by a legal person, in whose name and whose behalf the offense. The criminal legislation of Bosnia and Herzegovina accepted the accessory liability legal persons for criminal offenses, according to which the liability of legal persons is based on the responsibility of physical person, acting in the name and for the account or benefit of a legal person. In the following work will be presented base and limits of liability of legal persons.

Keywords: Legal person, criminal law, the liability of legal persons

UVOD

Krivično zakonodavstvo BiH je članom 11. KZ BiH i članom 13. stav 3. KZ BiH regulisalo primjenu krivičnog zakonodavstva BiH na odgovornost pravnih osoba.

Krivično zakonodavstvo BiH se primjenjuje na pravne osobe u skladu za poglavljem XIV (odnosi se na odgovornost pravnih osoba) krivičnog zakonodavstva kao i drugim zakonima Bosne i Hercegovine. Također se u članu 13.stav 3.reguliše da se odredbe općeg dijela zakona primjenjuju na pravne osobe, osim ako zakonom nije drugačije propisano.

Član 13.stav 3. KZ BiH je postavio supsidijarnu primjenu općeg dijela krivičnog zakona na pravne osobe u odnosu na posebne odredbe o odgovornosti pravnih osoba koje su sadržane u poglavlju XIV KZ BiH. To znači da se odredbe općeg dijela zakona mogu primjenjivati samo ako odredbama poglavlja XIV KZ BiH nije drugačije propisano. S tim da se supsidijarnost odnosi samo na primjenu općeg dijela zakona ali ne u odnosu na krivičnopravne odredbe koje su sadržane u drugim zakonima.

Primjena krivičnog zakonodavstva BiH o odgovornosti pravnih osoba za krivična djela s obzirom na mjesto učinjenja krivičnog djela, od izuzetne su važnosti naročito što određivanjem u kojim slučajevima se primjenjuje domaće krivično zakonodavstvo istovremeno se određuje se kada domaći sudovi imaju jurisdikciju. To znači da u slučajevima kada je određena primjena domaćeg krivičnog zakonodavstva istovremeno je određena i nadležnost domaćih sudova za vođenje krivičnog postupka.

Iz zakonskih odredbi proizilazi da je osnovni princip važenja krivičnog zakonodavstva BiH o odgovornosti pravnih osoba-teritorijalni princip, a da se u slučajevima kada je krivično djelo počinjeno van teritorije BiH, primjenjuju se principi pasivnog i aktivnog personaliteta. Postavlja se pitanje ko čini krug pravnih osoba koje

moгу biti odgovorne za krivična djela, odgovor na to pitanje je u poglavlju XIV KZ BiH koje se uz isključenja određena u članu 122. stav (1) primenjuju se samo na društvene tvorevine koje se smatraju pravnim osobama u skladu sa značenjem tog pojma koji je određen u članu 1.stav (13) KZ BiH. Prema odredbi člana 1. stav 13. KZ BiH, pravna osoba, u smislu tog zakona je:

- Bosna i Hercegovina
- Federacija Bosne i Hercegovine
- Republika Srpska
- Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine
- Kanton;
- Grad;
- Općina;
- Mjesna zajednica;
- Svaki organizacioni oblik privrednog društva;
- Svi oblici povezivanja privrednih društava;
- Ustanova;
- institucije za obavljanje kreditnih i drugih bankarskih poslova;
- Institucije za osiguranje imovine i osoba;
- Druge finansijske institucije;
- Fond;
- Političke organizacije;
- Udruženja granana;
- Drugi oblici udruživanja koji mogu stjecati sredstva i koristiti ih na isti način kao isvaka druga institucija ili organ koji ostvaruje i koristi sredstva i kojem je zakonom priznato svojstvo pravne osobe.

Odredbama člana 122. stav (1) isključuje određene pravne osobe od odgovornosti za krivična djela a to su:

- Bosna i Hercegovina;
- Federacija Bosna i Hercegovina;
- Republika Srpska;
- Kanton;
- Grad;
- Općina;
- Mjesna zajednica.

Gore navedene pravne osobe, su pravne osobe javnog karaktera i njihova odgovornost za krivična djela je isključena bez obzira da li su djelovala ius imperii ili

ius gestionis.¹⁰⁷ Shodno tome za krivična djela mogu odgovarati sljedeće pravne osobe :

- Svaki organizacioni oblik privrednog društva;
- Svi oblici povezivanja privrednih društava;
- Ustanove;
- Institucije za obavljanje kreditnih i drugih bankarskih poslova;
- Institucije za osiguranje imovine i osoba;
- Druge finansijske institucije;
- Fondovi;
- Političke organizacije;
- Udruženja granana;
- Drugi oblici udruživanja koji mogu stjecati sredstva i koristiti ih na isti način kao i svaka druga institucija ili organ koji ostvaruje i koristi sredstva i kojem je Zakonom priznato svojstvo pravne osobe.

Postavlja se pitanje kako utiče statusna promjena pravne osobe na njenu odgovornost za krivična djela. U poglavlju XIV KZ BiH sadržane su odredbe o odgovornosti pri promjeni statusa pravne osobe. Te odredbe se odnose na odgovornost osobe za krivična djela pravne osobe u stečaju i na odgovornost pravne osobe koja je prestala postojati.

Shodno odredbi člana 126. stav (1) KZ BiH vidljivo je da pravna osoba koja je u stečaju može odgovarati za krivično djelo bez obzira je li ono učinjeno prije početka stečaja ili u toku stečajnog postupka. To znači da će pravna osoba odgovarati za počinjeno krivično djelo. Međutim, pravnoj osobi u stečaju se ne može izreći kazna, kako se ne bih umanjila njena stečajna masa, ali se može izreći mjera sigurnosti oduzimanja predmeta te mjera oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnom djelom.¹⁰⁸

Odredba člana 126. stav (2) KZ BiH regulisala je da ako je došlo do prestanka pravne osobe prije pravosnažnog okončanja krivičnog postupka, a u krivičnom postupku je utvrđena odgovornost pravne osobe, kazna ili krivičnopravna sankcija izriče se

pravnom sljedniku pravne osobe kojoj je utvrđena odgovornost, ako je rukovodeći organ pravnog sljednika prije prestanka pravne osobe znao za učinjeno krivično djelo.

Uslov za primjenu navedene odredbe jeste da je rukovodeći ili nadzorni organ znao za učinjeno krivično djelo. Također i ako je do prestanka pravne osobe došlo nakon okončanja krivičnog postupka krivičnopravna sankcija se po odredbama člana 126. stav (3) stava (4) izvršava prema pravnom sljedniku pravne osobe, ali ako je rukovodeći organ znao za tu sankciju prije prestanka pravne osobe, što podrazumjeva vođenje posebnogpostupka za utvrđivanje te okolnosti.

Međutim zakon ne reguliše načinizvršenja mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u slučaju prestanka pravne osobe nakon pravosnažnog okončanja krivičnog postupka.

Također postoji još dilema kada se govori o prestanku pravne osobe prije okončanja krivičnog postupka koja se odnose na sadržaj i formu optužnice i presude. S tim da je ostalo nerješeno pitanje sa pravnim osobama koje su prestale postojati prije okončanja krivičnog postupka a nemaju pravnog sljednika. Jer ako nema pravnog sljednika postavlja se kome će se izreći krivičnopravne sankcije, nema uslova za krivično gonjenje odnosno vođenje krivičnog postupka, te se postupak obustavlja. Pravne osobe mogu biti odgovorne za krivična djela iz Krivičnog zakona BiH kao i za druga krivična djela pripisana zakonom Bosne i Hercegovine. Time se ne ograničava odgovornost pravne osobe za određena krivična djela, pravne osobe mogu odgovarati i za krivična djela propisana krivičnim zakonodavstvom koje je važeće na teritoriji Bosne i Hercegovine.

1. Osnovi odgovornosti pravnih osoba za krivična djela

Član 124. KZ BiH reguliše osnove odgovornosti pravne osobe, na način da je odgovorna pravna osoba za krivično djelo

¹⁰⁷ Lj. Filipović, V.Ikanović: Edukativni model „Krivični postupak protiv pravnih osoba“ Visoko sudsko tužilačko vijeće, str.18.

¹⁰⁸ Ibidem., str.22.

koje je učinitelj učinio za ime, za račun ili u korist pravne osobe u sljedećim situacijama:

- Kada smisao učinjenog krivičnog djela proizilazi iz zaključka, naloga ili odobrenja rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe;
- Ili kada rukovodeći ili nadzorni organ pravne osobe utjecali na učinitelja ili mu omogućili da učini krivično djelo;
- Ili kada pravna osoba raspolaže protupravno ostvarenom imovinskom koristi ili koristi predmete nastale krivičnim djelom;
- Ili kada se rukovodeći ili nadzorni organi pravne osobe propusti dužni nadzorni rad zakonitošću radnika.

Da bi pravna osoba bila odgovorna za krivično djelo potrebno je da se utvrdi: Postojanje krivičnog djela-fizičke osobe, učinjenje krivičnog djela od strane učinitelja u ime, za račun ili u korist pravne osobe i postojanje nekog doprinosa učinjenja krivičnog djela.

2.1. Granice odgovornosti pravne osobe za krivično djelo

Iako se u članu 124. KZ BiH navodi da se učinjenje krivičnog djela vezuje za učinitelja krivičnog djela, pravna osoba je odgovorna i kada učinitelj za učinjeno krivično djelo nije kriv. Također član 375. stav (2) ZKP propisuje da se protiv pravne osobe može voditi krivični postupak i ustanoviti njena odgovornost za krivično djelo i onda kada se protiv učinitelja krivični postupak ne može pokrenuti.¹⁰⁹

Ti razlozi su npr. smrt učinitelja, duševno oboljenje nakon učinjenja usljed kojeg nije sposoban učestvovati u postupku. Pošto je preduslov odgovornosti pravne osobe za krivično djelo, postojanje krivičnog djela da je učinjeno u ime, za račun, ili u korist pravne osobe sam činjenični osnov optužnice kojom se pravna osoba optužuje, kao i činjenični osnov presude kojom se pravna osoba oglašava odgovornom za krivično djelo u takom slučaju mora sadržavati činjenice i okolnosti iz kojih proizilaze obilježja krivičnog djela i

okolnosti koje potvrđuju da je učinitelj to djelo učinio u ime, za račun ili korist pravne osobe kao i jedan od zakonskih doprinosa pravne osobe učinjenju krivičnog djela od učinitelja.

Stvarnom smetnjom za pokretanje krivičnog postupka može se smatrati i nepostojanje dokaza za osnovanu sumnju da je tačno određena osoba učinilac krivičnog djela za čije činjenje postoji dovoljno dokaza moguće je podnijeti optužnicu protiv pravne osobe za krivično djelo za neodređenu (neidentificiranu) osobu i nakon provedenog postupka donijeti presudu kojom se pravna osoba oglašava odgovornom za krivično djelo.¹¹⁰

Odredbom člana 125. stav (2) KZ BiH propisano je da odgovornost pravne osobe za krivično djelo ne isključuje krivicu fizičkih odnosno odgovornih osoba za učinjeno krivično djelo.

Odgovornost pravne osobe za krivično djelo dakle, ne isključuje:¹¹¹

- krivicu fizičke osobe koja je učinitelj krivičnog djela za koje odgovara i pravna osoba,
- o krivicu odgovorne osobe u rukovodećim ili nadzornim organima pravne osobe koja je svojim radnjama, preduzetim u okviru djelovanja rukovodećeg ili nadzornog organa pravne osobe kojim je ostvaren doprinos tih organa pravne osobe učinjenju krivičnog djela, ostvarile obilježja odrenenog krivičnog djela.

Shodno članu 125. stav 3. KZ BiH propisano je da za krivična djela učinjena iz nehata pravna osoba može biti odgovorna pod uslovima iz člana 124. tačke d) zakona, te da se u tom slučaju pravna osoba može blaže kazniti (fakultativni osnov za ublažavanje kazne pravnoj osobi). Na osnovu ovih odredbi se može zaključiti da ostali oblici doprinosa rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe, propisani u tačkama a) – c) člana 124. zakona, s

¹⁰⁹ Ibidem., str. 42.

¹¹⁰ Ibidem., str 43.

¹¹¹ Ibid.

obzirom na svoju sadržinu, pretpostavljaju umišljajnu djelatnost učinitelja.

Odredbom člana 125. stav 4. KZ BiH, propisano je da, kada u pravnoj osobi osim učinitelja nema druge osobe ili organa koji bi mogli usmjeravati ili nadzirati učinitelja, pravna osoba odgovara za učinjeno krivično djelo u granicama učiniteljeve odgovornosti. Odredba se, dakle, odnosi na odgovornost dvije vrste pravnih osoba:

- pravnih osoba koje u svom članstvu nemaju druge osobe osim učinitelja i
- pravnih osoba koje u svom članstvu imaju i druge osobe osim učinitelja, ali nemaju organa personalno različitog od učinitelja koji bi mogao usmjeravati ili nadzirati učinitelja.

Ukoliko je riječ o jednoj od ove dvij vrste pravnih osoba, pravna osoba odgovara za učinjeno krivično djelo u ime, za račun ili korist pravne osobe u granicama učiniteljeve odgovornosti. Ako je iz nekog razloga, isključena krivica učinitelja, isključena je i odgovornost pravne osobe za krivično djelo učinitelja. Ovdje postoje dvije vrste pravnih osoba postoji potpuno personalno preklapanje učinitelja i pravne osobe odnosno učinitelja i rukovodećih ili nadzornih organa pravne osobe, pa nije moguće odgovornosti pravne osobe posmatrati odvojeno od učiočeve odgovornosti.

2. Krivični postupak protiv pravnih lica u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine

Odgovornost pravne osobe za učinjeno krivično djelo u našem pravu mora se utvrditi u zakonom propisanom postupku prema odredbama krivičnog procesnog prava. Tok krivičnog postupka regulisan je krivičnim zakonodavstvom BiH, te se mogu uočiti više nejgovih vrsta.

Zakon poznaje:

- Opšti ili redovni krivični postupak;
- Posebni postupci (postupak za izdavanje kaznenog naloga; postupak prema maloljetnicima; postupak protiv pravnih lica; postupak za izricanje sudske opomene, postupak za primjenu mjera bezbjednosti,

postupak za oduzimanje imovinske koristi i za opozivanje uslovne osude) i

- Posebni nekrivični postupci (postupak za donošenje odluke o brisanju osude, ili prestanku mjera bezbjednosti i pravnih posljedica osude; postupak za pružanje menunarodne pravne pomoći i izvršenje menunarodnih ugovora u krivičnopravnim stvarima; postupak za nadoknadu štete, rehabilitaciju i ostvarivanje drugih prava lica bez osnova osunjenih i neosnovano lišenih slobode i postupak za izdavanje potjernice i objave).¹¹²

2.1. Pravna priroda postupka

Stav pravne nauke je da se u BiH primjenjuje krivični postupak koji nije čisti mješoviti postupak, niti akuzatorski već kompromis, jer uzima oblike i elemente iz oba krivičnoprocesna sistema i pokušava ih spojiti u jednu cjelinu.¹¹³

Zakonodavstvo BiH prihvata rješenje „srednjeg puta“ koji se sastoji u:

- Promjeni krivičnog postupka samo u obimu koji je potreban za njegovo prilagovanje pravnom licu kao optuženom;
- Svi Krivični zakoni upućuju da se postupak protiv pravnih lica vodi po odredbama Zakona o krivičnom postupku (član 122. stav 4. KZ BiH, član 125. stav 4. KZ RS, član 126. stav 4. KZ FBiH i član 122. stav 4. KZ BDBiH);
- U Zakone o krivičnom postupku ugranena su posebna poglavlja koja urenuju osobeni postupak protiv pravnih lica;
- Ove odredbe propisuju da se, ako drugačije nije odreneno, protiv pravnih lica shodno primjenjuju odgovarajuće odredbe ZKP, čak i ako se postupak vodi samo protiv pravnog lica (član 387. ZKP BiH, član 393. ZKP RS, član 408. ZKP FBiH, član 387. ZKP BDBiH).
- Uvedena je stranačka sposobnost pravnog lica na strani optuženog;
- Pravna lica imaju sposobnost učesnika u postupku, jer mogu da se pojavljuju svojstvu i sa pravima oštećenog.

¹¹² M. Simović, Krivično procesno pravo, Treće i izmijenjeno izdanje, Banja Luka, 2009. str.438.

¹¹³ M. Simović, Krivično procesno pravo, Uvod i opšti dio, Bihać, 2009. Godina, str 78.

2.2. Faze postupka

Postupak protiv pravnog lica ima svoj odreneni tok. Zakonodavac nije smatrao da je potrebno izostavljati, uvoditi ili mijenjati pojedine faze postupka posebno za pravna lica. S obzirom na jedinstvo postupka on ima iste etape kao postupak protiv fizičkog lica. Bez obzira na razlike u odnosu na ranije procesno zakonodavstvo i u važećem možemo razlikovati dvije etape prvostepenog postupka:¹¹⁴

- Prva etapa: postupak otkrivanja, istrage i optuženja;
- Druga etapa: glavni postupak.

U glavnom postupku su: pripremanje glavnog pretresa, glavni pretres i donošenje presude.

2.3. Ciljevi postupka

Cilj vođenja krivičnog postupka protiv pravnih lica je:

- Da se preduzimanjem, zakonom propisanih radnji procesnih subjekata donese odluka nadležnog suda o krivičnom djelu, odgovornosti učinioca i sankciji;
- Ovaj cilj ostvaruje se postupanjem po njegovim opštim i posebnim pravilima;
- Krivična djela i sankcije su propisane Krivičnim zakonom;
- Na pravno lice se primjenjuju njegova opšta ali i posebno propisana pravila.

2.4. Subjekti postupka

U krivičnom postupku potrebno je da pojedini procesni subjekti preduzmu više krivičnoprocesnih radnji. Ovi subjekti pojedinačno raspoložu odrenenim zbirom prava i dužnosti koji praktično i odrenuju njihov procesni položaj. Na osnovu karakteristika kojeimaju, može se reći da je subjekat postupka ili krivičnoprocesni subjekat procesno sposobno fizičko ili pravno lice koje na osnovu zakonom

propisanih prava i dužnosti vrši odrenenu funkciju u krivičnom postupku s ciljem ostvarivanja krivičnoprocesnog zadatka - rasvjetljenja i rješenja krivične stvari.

Krivičnoprocesne subjekte možemo podijeliti na dvije grupe: a. glavne i b. sporedne.

Glavni subjekti:¹¹⁵

Nosioci glavnih krivičnoprocesnih funkcija koji imaju neposredni interes za ostvarenje krivičnoprocesnog zadatka su glavni subjekti. Ovdje spadaju: a) ovlašćeni tužilac (funkcija optužbe); b) optuženo fizičko i pravno lice (funkcija odbrane) i c) sud (funkcija sunjenja).

Tužilac i optuženo fizičko i pravno lice su krivičnoprocesne stranke.

Sporedni ili pomoćni subjekti: Sporedni ili pomoćni krivičnoprocesni subjekti imaju samo sporedan ili posredan interes za rasvjetljavanje krivične stvari. Oni su nosioci sporednih ili pomoćnih krivičnoprocesnih funkcija, a još se nazivaju krivičnoprocesni učesnici.

Krivičnoprocesni učesnici: a) branioci, b) zastupnici pravnih lica, c) zakonski zastupnici, d) svjedoci, e) vještaci, stručna lica, tumači, f) oštećeni i punomoćnici.

Tužilac je ovlašćeni organ kome pripada pravo i dužnost pokretanja krivičnog postupka ako postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično djelo. Njegova je obaveza da odmah po saznanju o postojanju osnova sumnje da je učinjeno krivično djelo preduzme potrebne mjere za njegovo otkrivanje i sprovođenje istrage, pronalaženje osumnjičenog, da vrši nadzor nad istragom, predlaže izdavanje kaznenog naloga, podiže optužnicu i izjavi pravni lijek (član 35. ZKP BiH, član 43. ZKP RS, član 45. ZKP FBiH, član 35. ZKP BDBiH).

Princip legaliteta

- Krivično gonjenje pravnih lica zasniva se na principu legaliteta krivičnog gonjenja;
- Tužilac je dužan da preduzme krivično gonjenje ako postoje dokazi da je učinjeno

¹¹⁴ Lj. Filipović, V.Ikanović: Edukativni model „Krivični postupak protiv pravnih osoba“ Visoko sudsko tužilačko vijeće, str.81.

¹¹⁵ Ibidem., str.83.

krivično djelo, osim ako zakonom o krivičnom postupku nije drugačije propisano (član 17. ZKP BiH, član 17. ZKP RS, član 18. ZKP BiH, član 17. ZKP BDBiH);

- Po pravilu, tužilac je dužan da pokrene krivični postupak uvijek kada postoji osnovana sumnja da je počinjeno krivično djelo fizičkog lica u ime, za račun i u korist pravnog lica i da je uz to ispunjen jedan od četiri spominjana uslova;

- Ovo znači da je tužilac dužan, ako su ispunjene navedene pretpostavke, shodno ovom principu da preduzme gonjenje za sva krivična djela jer zakon nije propisao posebna krivična djela koja mogu učiniti pravna lica.

Princip oportuniteta Kod gonjenja pravnih lica princip legaliteta je više ograničen u odnosu na gonjenje fizičkih lica, a granice primjene principa oportuniteta su znatno šire u odnosu na pravna lica;¹¹⁶

- Od principa legaliteta zakon kod pravnih lica ipak izuzetno dozvoljava odstupanje i primjenu principa oportuniteta;

- Ovlašćenje tužiocu da procijeni cjelishodnost krivičnog gonjenja pravnog lica, iako su ispunjene sve zakonske pretpostavke za njegovo gonjenje.

3. Zaključak

Krivično pravna odgovornost pravnih osoba jedna je od ključnih tema europske krivičnopravne nauke u zadnjem periodu te su se s njom suočile krivično pravna teorija i zakonodavstvo svih europskih država. Spoticaj je bio dvostruk: kriminalnopolitičke potrebe te razvoj međunarodnog i europskog prava. Kriminalitet pravnih osoba često ima izuzetno teške posljedice za život i zdravlje ljudi, preuzeo je primat pred pojedinačnim počiniteljima u privrednom području, povezao se sa zločinačkim udruženjima, a u posljednje vrijeme sve se više ističe opasnost koju predstavlja kriminalistička djelatnost privrednih društava. Iako je domaći kaznenopravni sistem regulisao krivičnu odgovornost pravnih osoba potrebno je konstantno doprinosti

poboljšanju istih te inkorporirati u domaće zakonodavstvo smjernice i direktive Evropske Unije. Naime, pravni akti doneseni u okviru Vijeća Europe i Europske unije kao i aktivnosti europskih stručnih tijela te tijela vlasti pokazali su da je na europskoj razini osviještena potreba i formirana snažna volja za krivičnopravnim sankcioniranjem pravnih osoba. Brojni teoretičari se slažu, a i aktualne dinamične zakonodavne promjene u europskim državama to potvrđuju, da su pokretači uvođenja krivične odgovornosti pravnih osoba u nacionalne krivičnopravne poretke bile upravo obveze koje su u tom smislu nametali međunarodni i europski propisi. Među njima posebnu važnost ima Drugi protokol Konvencije o zaštiti finansijskih interesa Europske unije. Rezultat toga je da je danas u Europi načelo *societas delinquere non potest* zamijenjeno načelom *societas delinquere potest* jer je velika većina europskih država uvela krivičnu odgovornost pravnih osoba, a sve propisuju određeni oblik odgovornosti pravnih osoba za krivična djela kao i sankcije za pravne osobe. Analizom postojećih teoretskih i zakonodavnih modela krivične odgovornosti pravnih osoba zaključeno je da postoje tri temeljna razlikovna materijalnopravna obilježja o kojima ovisi njihov sadržaj. Glavno je pitanje je li kaznena odgovornost pravne osobe izvedena ili autonomna, zatim je li subjektivna ili objektivna te konačno je li supsidijarna ili kumulativna. U većini krivičnopravnih poredaka prihvaćen je model izvedene odgovornosti pravnih osoba u kojem se odgovornost fizičke osobe uračunava pravnoj osobi. Međutim, sve više prodiere kako u teoriju tako i u zakonodavstvo model autonomne odgovornosti. Da bi se odgovornost pravne osobe učinila neovisnom o krivnji fizičke osobe, bilo je nužno stvoriti nove krivičnopravne institute koji odgovaraju deliktnom ponašanju pravne osobe među kojima su najpoznatiji odgovornost zbog nedostataka u organizaciji i pogrešna procjena rizika.

¹¹⁶ Ibidem., str.85.

LITERATURA

[1] M. Simović, Krivično procesno pravo, Treće i izmijenjeno izdanje, Banja Luka, 2009. godine.

[2] M. Simović, Krivično procesno pravo, Uvod i opšti dio, Bihać, 2009. godina.

[3] Lj. Filipović, V. Ikanović: Edukativni model „Krivični postupak protiv pravnih osoba“, Visoko sudsko tužilačko vijeće.

SIGURNOSNI PROTOKOLI U E-BANKARSTVU

Almedina Hatarić, MA, email: almedina_tr@hotmail.com,

Imran Kasumović-student, email: imran.kasumovic@gmail.com

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: Sigurnost informacionog sistema obuhvata radnje, mjere i postupke u cilju zaštite podataka i informacionog sistema od nepredvidivih događaja sa neželjenim posljedicama. U tom smjeru je i sve veća potreba za onemogućavanjem svakog slučajnog ili namjernog narušavanja i sprječavanja funkcija računarskih sistema. Također, treba stvoriti i neophodne uslove za pravilno korištenje unaprijed definisanih funkcija informacionih sistema. Kao osnova za nalaženje zadovoljavajućeg odgovora na pitanje zaštite informacionih sistema, polazimo od klasifikacije prijetnji koje mogu ugroziti isti na: nesreće, greške i kriminal. Na bazi navedene klasifikacije data su četiri odgovora na pitanja gdje se dobija djelimičan odgovor, a njihovom sintezom i potpuniji odgovor:

- vrijednost hardvera i softvera;
- raznovrsnost funkcija računarskih sistema;
- karakteristike računarskih sistema.

Najprije je potrebno definisati cilj zaštite sistema, da bi bilo koji sistem zaštite ima smisao samo ukoliko se nešto, od nečega i zbog nečega štiti, a da bi se isti postigao mora se na funkciju izvršavati sa nečim i na neki način. Rješenje ovako postavljenih ciljeva, odnosno pitanje je moguće uz logičke cjeline, a po principu "zlatnih pitanja" kriminalistike, kroz odgovarajuća "zlatna pitanja" informatičke zaštite i koja zahtjevaju potpune odgovore.

Ključne riječi: Protokol, sigurnost, informacioni sistem, bankarstvo, tehnologije

SAFETY PROTOCOLS IN E-BANKING

Abstract: Safety Information System includes actions, measures and procedures in order to protect data and information system from unforeseen events with undesirable consequences. In this direction is the increasing need for disabling any accidental or deliberate distortions and prevent the functions of computer systems. We should also create the necessary conditions for the proper use of predefined functions of information systems. As a basis for finding a satisfactory answer to the question of protection of information systems, we start from the classification of threats that can jeopardize the same accident, crime and error. On the basis of this classification, there are given four answers to questions where a partial response is received, and by their synthesis received a fuller response:

- the value of hardware and software;
- versatility of computer systems;
- characteristics of computer systems.

First, it is necessary to define the purpose of the protection system, that any system of protection has meaning only if something, somewhere, and for some reason needs to be protected, and in order to achieve the goal, we need to execute something in some way on the function. The solution of these set goals is that question is possible with logical units, and according to the "golden questions" of criminology, the corresponding "golden questions" of information protection and which require full answers.

Keywords: Protocol, security, information systems, banking, technologies